

מוסרה

כתב עת מבית "הלכה ומסורה" • חדש סיון תשפ"ו • גיליון ס"ט • שנה ו' • mosera7156287@gmail.com
מפעל "ארחות הלכה" מוסדות "שובי נפשי" תכב"ץ

דבר מו"ר ראש המוסדות

מו"ר כה"ר הגאון המקובל רבי עזריאל מנצור שליט"א
ראש מוסדות "שובי נפשי" תכב"ץ

תוקף הנסיונות בעוה"ז

הגורם לחבל בבריאה, והסיבה היא תהיה מכח החומר המגושם הנמצא בעולם, אשר הוא גורם מרכזי אל ענין עשיית החטא כנודע. ועיין בספרי "בישראל אתפאר" ושם הבאתי מדברי רבנו מהרח"ו במקומות רבים שכתב בענין העולם הזה, וענין החטא אשר נמשך ונעשה בו מסיבת החומר שהאדם נברא ממנו, וכן מענין יצר הרע אשר הוא נמצא באדם, וכן מעניינו אכילת המאכל וכו'. ואפילו חטא אדם הראשון אשר חטא, הוא גם כן היה בעולם הזה. שכן בתחילה מקומו היה בגן עדן הארץ, והוא מכלל עולם היסוד, וחטא שם. ומכל שכן אחר אשר גורש משם אל ארץ, וכל תולדותיו הבאים אחריו נבראו במקום עשיית החטא והחיבול ממש.

מקום טינוף והבלבול

היינו מאחר והעולם הזה הוא מגושם וגס, ולכן הרע והקליפות אשר הם נקראים טינוף גוברים בו, ויש להם אחיזה ושלטה בחומר עולם הזה. ולכן יש בכוחם להסית ולהחטיא את האדם, לטנף ולכלכל את נשמתו וגופו. ומשום כך, העולם הזה הוא מקום טינוף. ומאחר ויצר הרע מציאותו הגוברת בעולם הזה, הוא כדי להראות לבני האדם את כל הדברים אשר הם מרים, כמתוקים עד מאוד וכיוצא בזה. ועל ידי כך הוא גורם לבלבל את דעת האדם, ומכניס בו רוח שטות. לכן מקום העולם הזה הוא גם מקום הבלבול, אשר מבלבל דעתו של האדם, הן בענייני אמונה, והן בשאר עניינים.

למטה נשפלי

אומרו למטה נשפלי, היינו שדווקא בעולם הזה. והטעם הוא, מפני שבני האדם אשר בו גם הם מורכבים משתי בחינות יחד כאחד, חומר וצורה. והתוצאה של הדברים השליליים הנזכרים בעולם הזה, גורמים לתוצאה להיות האדם נשפל, ממעשיו אשר לא כרצונו ה'. מה שאין כן בעולם הנפשות, אשר שם אין החומר, שם אין את המציאות של נשפל.

אדוננו רבי שלם שבזי זיע"א בשירו "איומה בהר המור תסובב היכלי" כתב כך **"ועולם היסוד נצרך, והם לו חוננים [נ"א רננים]**. ובחריזת התושיח לבית זה, כתב בזו הלשון: **למטה הוא בבית קבול / מקום החטא והחיבול / מקום טנוף והבלבול / למטה נשפלי /**

בגליון קודם נתבאר באריכות דבריו "ועולם היסוד נצרך", שהוא כתנאי הכרחי לקיום התורה והמצוות, עיי"ש. ועתה נבאר המשך דבריו.

והם לו חוננים [רוננים]

ומה שאמר בסוגר, והם לו חוננים. היינו בני האדם הנבראים בעולם הזה, אשר הוא להם מקום לתפלה ולתחינה, אזי בו הם חוננים ומתחננים בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא, כדי שיזכה אותם לעשות את רצונו באותה השליחות אשר נשתלחה נשמתם לעולם הזה, כדי שיזכו להגיע אל אותה השלימות בעבודתו יתברך בקיום התורה והמצוה, ותזכה נפשותם ליהנות מזיו השכינה בזכות. וכן יהיה מובן הענין לגיטת רוננים, שהוא כמאמר הפסוק באו לפניו ברננה, והיינו שהנבראים הם לו מרגנים בקול רנה ותודה, כדי להשיג את הנזכר.

למטה הוא בבית קבול

ועתה נבוא אל התושיח, הנה בצלע הראשון אמר למטה הוא בבית קבול, ויהיה פירושו שעולם היסוד הזה, שהוא העולם השפל שאנחנו נמצאים בו, הוא אשר יש במהותו את הגיטת הגמור, ולכן הוא משמש אל הנבראים מקום קבול להם, כדי לקיים בו את התורה והמצוות, וממילא השכר לקבל תמורת קיום התורה והמצוה, והעונש הנמשך על העובר עליהם, הן בעולם הזה והן בעולם הבא.

מקום החטא והחיבול

אומרו מקום החטא והחיבול, היינו שעולמנו זה הוא מקום החטא ומקום

מהשבה כהלכה

כה"ר הגאון רבי דוד עוזני שליט"א
רב היישוב "ירחיב" ושכונת "מצפה אפק רה"ע"

סגולת התורה

ואמר לרבי יוחנן לא ניתנה לי רשות לגלות אלא לך ולחביריך וגילה להם מה שראה. ועוד הוסיף ראיתי מאלו החברים שנתקיים תלמודם בידם, וראיתי מקום שמלך המשיח שם ושמעתי כרוז שמכריזים בכל יום, אשרי החכמים שעוסקים בתורה ואותם המזכים אחיהם שיוכלו לעסוק בתורה, ואותם המעבירים על מדותיהם. וכשראיתם אותי צוחק ובוכה, ראיתי מלאך המוות עומד לנגדי והשכינה אצלי ומונעת ממנו לקחת אותי, וכשהגעתי לבית דין של מעלה עשו חשבון ימי ושנותי וראו שהם נשלמו אבל בגלל שהעברתי על מדותי, הגיע פסק הדין שיתנו לי להשלים תלמודי בעולם הזה שעדיין לא גמרתי אותו ואז עזבני מלאך המוות ונתעוררתי. **קראו עליו** החברים את הפסוק "עוברי בעמק הבכא" זה רבי כרוספדאי, שעבר את מלאך המוות המסובב בכיה לכל העולם. "מעין ישיתוהו" שהניחוהו לגמור תלמודו ולהיות מעיין בתורה. ולפיכך "גם ברכות יעטה מורה". **נמצינו למדים** שעצם הקבלה של אדם לתלמוד תורה, היא סגולה לאריכות ימים ושנים, והצלחה בדין העליון, כמו רבי כרוספדאי שזכה להמשיך לחיות וללמוד תורה. **וזו סגולת חג השבועות** בו אנו מקבלים על עצמינו עול תורה ועוסקים בה בקדושה. יהי רצון שזוכה לעסוק בתורה אנחנו וצאצאיו ונראה נחת רוח מכל עמלינו. אכ"ר

כמוהר"ר שלמה טובים* זצוק"ל

רבה של יהוד

ישראל עם נבחר ונבדל מעמי העולם רק על ידי קיום התורה והמצוות

שיהיה מובדל ומפורסם בעמו שהוא לבדו ישב בדד, וכל זה בא לו מהתחברות החברה "כת הליצנות - ומספרי לשון הרע" שבמדות הללו נמשל האדם בטבעו אל רוח החברה הבלתי מרוסנת, והגוררת את האדם לתהום, באין מרגיש, ורק אח"כ קץ מתרדמתו היכן הוא נמצא, ומאוחר יהיה לחזור בו מהרגלו וטבעו שהורגל בתחילה, כי אם רוח ה' תניחנו ותעזריהו בכך, באם הוא ירצה, ולא יתייאש ח"ו שהרי הקב"ה לא נותן כח ורשות לטומאה לחול עליו, בענין הנגעים רק על פי הכהן בלבד, שנאמר (ויקרא יג) לכל מראה עיני הכהן, ודרשו חז"ל במשנה (נגעים פרק ב) כהן הסומא באחת מעיניו, או שכהן מאור עיניו ולא יראה את הנגעים וכו'. שהכהן הרוואה את הנגעים צריך להיות מושלם בפרט בעיניו כדי שיראה גם אותן הפגעים שעל ידן נסתעפו ממנו הנגעים, "עין אחת תראה הנגע" - "ועין אחת תראה הפגע". מה שאין כן הסומא באחת מעיניו שאינו רואה כי אם הצד החיוני, ואינו רואה צדדי הזכות שבו, שעל ידי הסיבות והמאורעות שעל ידם נסתבב הנגע ההוא. והמסוכב כל הוא עון לשון הרע שעונו חמור מאד, וכמו שפסק רבינו הרמב"ם בהשתלשלותו לעון זה על ידי החברה "הבלתי מרוסנת" שהוא התחבר לה לאט לאט עד לטמיעה ח"ו. ועוד פסק רבינו הרמב"ם (פרק שביעי מהלכות דעות ה"ג) בזה הלשון אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולם וכו' עיין שם. ביאור שלשון הרע היותו הורס את החברה בגדר חוטא ומחטיא את הרבים, חטא הרבים תלוי בו, והוא נענש בסיבת כולם, ועונשו מבואר במסכת ערכין (דף טז) מה נשתנה מצורע שאמר תורה "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו" הוא הבדיל בין איש לאשתו, בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה בדד ישב וגו'. ועוד מה נשתנה מצורע שאמר תורה יביא שתי צפורים לטהרתו, אמר הקב"ה הוא עשה מעשה פטיט, לפיכך אמרה תורה יביא קרבן פטיט וכו'. ועל כל סוגי לשון הרע צריך כפרה, שאם דבר בחשאי כפרתו בקטרת שהיא גם כן בחשאי, ואם היה בפרהסיא כפרתו גם כן בפרהסיא על ידי המעיל של כהן הגדול וכו'. וכמו שאמרו ז"ל בגמ' ערכין (שם) וכל זה כשדברי המספר לשון הרע לא יצאו לפועל להזיק לזולת, אך כשעשו דבריו פירות ושורשים ודאי אין תקנה למספר. ויש לומר שתקנתו בלימוד התורה, שע"י שהוא פגם קולו ברע, תקנתו בטוב, ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתת לכם תורת וגו'.

ועוד אמרו חז"ל (ביצה דף כה:) פני מה נתנה תורה לישראל, מפני שהן עוין! אמר הקב"ה ראויין הללו שתנתן להם וכו' שאלמלא לא נתנה תורה לישראל, אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם, והיינו דאמר ר"ש בן לקיש ג' עוין בעולם ישראל באומות וכו'. ופיר רש"י עוין, קשים להנצח, - ולולי התורה שהיא תעוז לחכם מעשרה שליטים וכמו שדרשו חז"ל בנדרים (דף לג:) תעוז לחכם זו תשובה ומעשים טובים מעשרה שליטים שתי עיניים שתי אונות ושתי רגלים וראש הגויה ופה שרוב מעשה בני האדם נעשים על ידיהם, ואע"פ ששנינו במסכת ע"ז (דף ב:) א"ר יוחנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה, על ידי שכפה עליהם הר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ובדין יטענו אומות העולם לעתיד כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלוה כמו שעשית לישראל, שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר, אלא ודאי הוצרך הקב"ה לכפות הר כגיגית על ישראל דוקא, מפני שהן עוין ואין כל אומה ולשון יכולה לעמוד בפניהם, ועל ידי חכמת התורה שנקראת עז, שנאמר ה' עז לעמו יתן וגו', היא היא תעוז לחכם מעשרה שליטים ולכן ישראל עם נבחר ונבדל מעמי העולם, רק על ידי קיום התורה הקדושה.

[ב]ספר חסד לאברהם (להגר"א אזולאי זצ"ל אביו של הגאון החיד"א זצ"ל מעין ב נהר סח) כתב בזה"ל: הענין, דע שהאל יתברך בחר בישראל מכל האומות ולקחם לו לבדו לעם, וציוונו שנהיה נבדלים ונפרשים מכל כחות הטומאה, והענין שכל אחד ואחד מכל רמ"ח מצות עשה סגולתה לידבק בשכינה, וכל אחד ואחד משם"ה מצות לא תעשה, אין סגולתה רק להבדילנו ולהפרישנו מכחות הטומאה, שלא ישלטו עלינו ולא יגעו בנו. ודע כי שם"ה מיני כחות הטומאה, הם ראויים לחול על האדם על ידי מעשים רעים, וכנגדם נצטוונו בתורה בשם"ה מצות לא תעשה לא פחות ולא יותר. והעובר על איזה אחת מהן, מכין כסא לחול עליו א' משם"ה כחות הטומאה שכנגד אותה עבירה. ואפילו אחר הכנת הכסא, אין רשות לאותו כח הטומאה לחול עליו, עד שיתנו רשות וכאשר יתבאר. ואין נותנים רשות לשום א' משם"ה כחות, אלא לכח שכנגד אותו עבירה בלבד. וכל נגע הנראה בכותל הבית, אינה יוצאת מאליה אלא העבירה בעצמה שעבר בעל הבית היא נעשית נגע, ונראה לבעל הבית. ואותה הנגע היה ראוי שיצמח בעור גופו, אלא האל יתברך ברחמיו אינו מלקח, אלא אם כן מתרה בו שתי התראות, תחילה בכותל הבית, אם חזר מוטב, ואם לא חזר מתרה בו התראה שנית ונראה בבגדו, ואם לא חזר, אז מלקחו ונראה הנגע בגופו, ולא ינתן רשות לכח הטומאה לחול בענין הנגעים, רק על פי הכהן בלבד, וזה נזכר בדברי רבותינו ז"ל, מכתב יד וזה מה שנראה לי עד כאן לשונו.

ושוב ראיתי ברמב"ם (סוף הלכות טומאת צרעת פט"ז ה"י) בזה הלשון: הצרעת הוא שם האמור בשותפות כולל ענינים הרבה שאין דומין זה לזה, שהרי לובן עור האדם קרוי צרעת, ונפילת קצת שיער הראש או הזקן קרוי צרעת, ושינוי עין הבגדים או הבתים קרוי צרעת. וזה השינוי האמור בבגדים ובבתים שקראתו תורה צרעת בשותפות השם, אינו ממנהגו של עולם, אלא אות ופלא היה בישראל, כדי להזהירן מלשון הרע. שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו, אם חזר בו יטהר הבית, אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית, משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוכב עליהן, אם חזר בו יטהרו. ואם עמד ברשעו עד שישרפו, משתנין הבגדים שעליו. אם חזר בו יטהרו, ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנה עורו, ויצטרע, ויהיה מובדל ומפורסם לבדו, עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהוא הליצנות ולשון הרע. ועל ענין זה מזהיר בתורה ואומר, השמר בנגע הצרעת, זכור את אשר עשה יי' אלהיך למרים בדרך, הרי הוא אומר התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה, שהיתה גדולה ממנו בשנים, וגידלתו על ברכיה, וסכנה בעצמה להצילו מן הים, והיא לא דברה בגנותו אלא טעתה שהשוותו לשאר נביאים, והוא לא הקפיד על כל הדברים האלו, שנאמר והאיש משה ענו מאד, ואע"פ כן מיד נענשה בצרעת, קל וחומר לבני אדם הרשעים הטפשים, שמרבים לדבר גדולות ונפלאות. לפיכך ראוי למי שרוצה לכוין אורחותיו, להתרחק מיישובות, ומלדבר עמהן כדי שלא יתפס אדם ברשת רשעים וסכלותם, וזה דרך ישיבת הלצים הרשעים, בתחילה מרבין בדברי הבאי, כענין שנאמר וקול כסיל ברוב דברים. ומתוך כך באין לספר בגנות הצדיקים, כענין שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק. ומתוך כך יהיה להן הרגל לדבר בנביאים, ולתת דופי בדבריהם, כענין שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים, ובזוים דברים ומתעתעים בנביאיו. ומתוך כך באין לדבר באלהים, וכופרין בעיקר. כענין שנאמר ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על יי' אלהיהם, והרי הוא אומר שתי בשמים פיהם, ולשונם תהלך בארץ. מי גרם להם לשית בשמים פיהם, לשונם שהלכה תחילה בארץ. זו היא שיחת הרשעים שגורמת להן ישיבת קרנות, וישיבת כנסיות של עמי הארץ, וישיבת בתי משתאות עם שותי שכר. אבל שיחת כשרי ישראל, אינה אלא בדברי תורה וחכמה. לפיכך הקדוש ברוך הוא עוזר על ידן, ומזכה אותן בה. שנאמר אז נדברו יראי יי' איש אל רעהו, ויקשב יי' וישמע, ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יי' ולחושבי שמו. עד כאן לשונו הקדוש.

לאחר שנוכחנו לדעת, שטומאת הצרעת היא אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון הרע, והזהרות בכך שבתחילה משתנות קורות ביתו, ועד השתנות עורו הוא, בצרעת ממארת,

הלכות ומנהגים - הלכה ומסורה דיני נטילת ידיים שחרית

הניעור כל הלילה

א. הניעור כל הלילה ולא ישן כלל, יש ספק אם צריך ליטול את ידיו, הן מדן נטילה לתפלה יש ספק אם כהטעם הראשון או כהטעם השני, והן מצד רוח רעה יש ספק אם שורה בלילה בלי שינה. ולכן כשיאיר היום יטול ידיו בלא ברכה. ויש שנהגו כן. אך יש אומרים לסמוך בזה על הסוברים שאין צריך נטילה, וכן מנהג רוב הקהילות.

ב. הניעור כל הלילה, אף על פי שעשה צרכיו בבוקר וטינף את ידיו, אין מברך על נטילת ידיים, וכן המנהג. אמנם אם גם ישן שינת עראי בלילה, וגם טינף את ידיו, רשאי לברך.

המשכים קודם עלות השחר

ג. השכים קודם עלות השחר ונטל ידיו, אם חזר לישן קודם שהאיר היום, צריך לחזור וליטול ידיו ג' פעמים, בלא ברכה.

ישן ביום

ד. הישן ביום פחות משיעור שיתין נשמין, אין צריך נטילה. אבל אם ישן שיעור שיתין נשמין, יש ספק אם שורה רוח רעה בשינה ביום, ולכן יטול ידיו ג' פעמים בלא ברכה, וכן יש שנהגו ליטול ידיהם ג' פעמים, ויש שנהגו להקל בזה. [ועכ"פ אם רוצה ללמוד או לברך, יש ליטול פעם אחת אם יש לחוש שנגע בשינה במקום מטונף].

ה. שיעור שיתין נשמין, הוא שיעור שש שעות. ויש אומרים שהוא לערך חצי שעה.

א. שלפי הטעם הראשון [הרא"ש] שאין צריך ליטול ידיו לתפלה אלא משום שסתם ידיים עסקניות הן, ומסתמא נגע בלילה במקום המטונף, א"כ בניעור מסתמא שמר את ידיו, כמו שביום אין חזקתן שנגע במקום המטונף כיון שהאדם ניעור. וגם לטעם השני [הרשב"א] שטעם התקנה הוא משום שנעשים בריה חדשה, טעם זה לא שייך אלא כשישן שאז נעשה בריה חדשה, אמנם אפשר לומר שלטעם זה לא פלוג רבנן, וגם אם לא ישן ולא נעשה בריה חדשה, צריך ליטול ידיו בברכה, שהתקנה היא על כללות העולם שנעשים בריה חדשה. כן כתב הבית יוסף (ד"ה ומשמע שאם) וכפי שביאר הט"ז (ס"ק ט). ב. היינו אם כפי הנזכר בגמרא משום בת מלך, ששורה בלילה גם בלי שינה, או כדעת הזוהר הקדוש דאין רוח רעה שורה על הידים אלא ע"י שינה. מבואר בבית יוסף שם. ג. השלחן ערוך (סעי' ג) כתב בסתם שיש להסתפק אם צריך ליטול לתפלה ומשום רוח רעה, ומשמע שסובר כפי שכתב הרמ"א בהגה שיטול ידיו בלא ברכה. ולכן העלה רבינו השתילי זתים את הגהת הרמ"א, כי כן נראה גם דעת השו"ע. ד. כן קבלנו מהגר"ע בסיס, הגר"ש מחפוד, הגר"ש כהן, ומזקני ק"ק ירים. ה. השתילי זתים (ס"ק יח) כתב שהאר"י ז"ל כתב שאין צריך נטילה, ומשמע שדעת רבינו לסמוך על זה. וכן ראה למהר"ץ בספרו מעיל קטון (ס"א ס"ק ה) שכתב 'ובכוונות כתוב שאין צריך וכ"פ בספר פרי חדש ובספר [או: מספר] שתילי זתים נר"י. וכן משמע שדעתו בספרו עץ חיים (הנהגת הבוקר, ד"ע"א) את דעת האר"י. אך בסדר ליל שבועות, כתב מהר"ץ ז"ל וכמו השחר עלה יכון לקראת אלהיו להתפלל תפילת שחרית בכוונה וברוח חדשה וכו', ויטול ידיו לתוספת טהרה ג' פעמים כבשאר ימים, אמנם לא יברך על נטילת ידיים, עכ"ל, ולכאורה קשה סתירת דבריו, שהרי בסדר הנהגת הבוקר משמע שדעתו שהניעור כל הלילה אין צריך נטילה. ונראה ליישב ע"פ דקדוק לשונו שכתב 'ויטול ידיו לתוספת טהרה' משמע שמדינא לא היה חייב נטילה, ורק בשביל תוספת טהרה טוב שיטול ידיו. וראה בשו"ת בית העזרי (ח"ד ס"א) מה שכתב לנו הגר"ע בסיס בענין זה. ו. כתב באמת ויציב (ח"א ס"ג) 'וכן המנהג מקובל בידיו מקדמונינו, כגון בלילי שבועות והושענא רבה שכל הלילה אנו ערים ועוסקים בתורה בבתי כנסיות, שאין נוטלים ידיים לפני התפלה, דודאי באופן זה שכל הלילה עוסקים בתורה, הרי הידים נקיות וטהורות, וגם אין רוח רעה שורה עליהם ועל כן אינם צריכים לנטילת ידיים, וכן ראינו רבים וגדולי תורה שהיו גומרים הלימוד ואח"כ מתחילים סדר התפלה ולא היו נוטלים ידיהם כלל', וכן כתב הגר"ע מנצור ד"ל ראינו מעולם שנטלו בעלות השחר. וכן קבלנו מהגר"ש קורח, הגר"פ קורח, הגר"מ צובירי, הגר"א אריה, הגר"ח דחבש ק"ק דמאר, הגר"י זכריה ק"ק ביד"א, וכ"ה מנהג עדן. ז. כתב העולת תמיד (ס"ק ח) שאם עשה צרכיו לכולי עלמא יכול לברך 'על נטילת ידיים', כיון שטינף את ידיו וגם לדעת הרא"ש רשאי לברך [ואף שיש עדיין ספק אם רוח רעה שורה בלילה, מ"מ מוכח בסעיף כב שאפשר לברך אע"פ שאין הנטילה מועלת לרוח רעה]. וכן פסק המשנה ברורה (ס"ד ס"ק כט, ל, לג) בשם הרבה אחרונים. ח. אמנם המאמר מרדכי (ס"ק ח) תמה על העולת תמיד, שהרי המנהג פשוט שכשנעורים כל הלילה, אע"פ שאחר שעלה ע"ה הולכים ליפנות ואין ספק שמטנפים ידיהם, אע"פ אין מברכים ע"פ דברי השו"ע והרמ"א שהניעור כל הלילה אין לברך ע"י, וכן נקט להלכה שאין לברך, משום שגם אם מטנף ידיו מידי ספק לא יצא, שהרי גם לטעם הרשב"א יש ספק אם אמרין לא פלוג או שכיון שלא נעשה בריה חדשה לא תקנו נט", וכן לענין רוח רעה יש ספק אם שורה בלילה בלי שינה. וכן נראה דעת רבינו השתילי זתים שהשמיט דברי העולת תמיד. והאחרונים שחולקים נקטו שלדעת הרשב"א אמרין לא פלוג, ראה בבאור הלכה (ד"ה ויטלם בלא ברכה). ט. כן העידו הרבנים הגאונים וזקני תורה זצ"ל ויבלח"ט, וכן כתב בשו"ת בית העזרי (ח"ד ס"א) בתשובה שהשיב לנו, ואף הנוהגים ליטול בניעור כל הלילה, מ"מ לא נהגו לברך על נטילת ידיים. ט. כ"כ הפרי מגדים (משב"ז ס"ק ט) דלכו"ע יכול לברך, כיון שישן נעשה בריה חדשה להרשב"א, וגם להרא"ש כיון שטינף ידיו יכול לברך. י. בית יוסף (ד"ה ואם השכים) שעל ידי שינה חוזרת הרוח רעה ושורה על הידים. יא. כיון שאין הנטילה אלא משום רוח רעה, דהא משום תפלה חוששים להרשב"א דטעם הנטילה שנעשה בריה חדשה, ופעם אחת נעשה בריה חדשה ולא שתי פעמים, ומשום רוח רעה לבד לא תיקנו ברכה. מגן אברהם (ס"ק יג) שתילי זתים (ס"ק יח) משנה ברורה (ס"ק לב). יב. בית יוסף (שם) בשם האורחות חיים (נט"י ס"א) דיש אומרים שהמשכים בלילה ונטל ידיו צריך ליטול ידיו כשיאיר היום פעם אחת משום בת מלך השורה על הידים בלילה, ונראה מדבריו שאפילו היה ניעור עד הבוקר, צריך לחזור וליטול ידיו. אבל לדעת הזוהר אין רוח רעה שורה אלא בשינה. יג. הגר"ע בסיס שיש שנהגו כן, הגר"ש מחפוד, הגר"ש קורח, והגר"ש כהן כתב, שמנהג ק"ק שרעב לחזור וליטול בעלות השחר, ורק אז מברכים 'על נטילת ידיים'. יד. בשלחן ערוך (סעי' יד) כתב שזה ספק, וכתב הרמ"א שיטול ידיו בלי ברכה. והעלה רבינו השתילי זתים, לפי שכן נראה דעת השו"ע. אמנם כתב בשתילי זתים (ס"ק יח) דמהרי"ק לא רצה להגיה ליטול בלי ברכה אלא לענין ניעור כל הלילה, אבל בזה אפשר דס"ל לסמוך על המבואר בזהר שאין רוח רעה שורה אלא בשינה, ולכן כשלא חזר לישן אין חוזרת הרוח רעה לשרות, וכתב שכן כתב האר"י שאין צריך נטילה. וכן העלה מהר"ץ בעץ חיים (שם) את דעת האר"י ז"ל. טו. מהר"י צובירי זצ"ל בסידור כנסת הגדולה (ח"א אמת ויציב ס"ג), וכן קבלנו מהגר"פ קורח, הגר"ע בסיס, הגר"ע מנצור, הגר"א אריה, הגר"י זכריה, וכן קבלנו מזקני ק"ק ירים, וכ"ה מנהג עדן. טז. שלחן ערוך ורמ"א (סעי' טו) שיש להסתפק אם רוח רעה שורה בשינה לבד גם ביום או רק בלילה. ומשמע שכן הוא דעת השתילי זתים, שסתם כדברי השו"ע והרמ"א ולא העיר על זה כלום. ובברכי יוסף (ס"ק ו) כתב שמהר"ח הוכיח מהזוהר שהישן ביום שורה רוח רעה, וכתב בשערי תשובה (ס"ק יז) שכן כתב בספר שתי ידות (דרך חיים אות מט). יז. ראה בהערה הבאה, וכן קבלנו מהגר"א אריה על המנהג בק"מ מחיות, הגר"ש כהן, וכן קבלנו מזקני ק"ק ירים. יח. כ"כ בעץ חיים (ד"ה ע"א) שנהגו להקל, וכן כתבו הגר"ש קורח, הגר"פ מנצור, הגר"ח דחבש. והגר"ש מחפוד והגר"ע בסיס והגר"א אריה כתבו שהיו בזה חילוקי מנהגים, דיש שנהגו להקל, ויש שהחמירו ליטול ג' פעמים בלא ברכה. ומשמע מדברי הע"ח שם, שנהגו להקל אף כשישן שיתין נשמין, אמנם אפשר שהטעם שנהגו להקל בזה, הוא משום שצירפו את דברי השתילי זתים בשם האר"י, ששיעור שיתין נשמין הוא שש שעות, ולא היה נהוג לישון ביום זמן רב כל כך. יט. עריכת שולחן (ס"ד סעי' יד, ס"ה רלא ס"ג). כ. כן כתב בשתילי זתים (ס"ק יט) בשם הבאר היטב הקדמון (ס"ק יא) בשם סידור האר"י [מה שכתוב בבה"ט הוצאת מכון ירושלים] 'שיעור שלש שעות' לכאורה הוא ט"ס, והוא בסידור האר"י לרבי שבתאי (כוונת קימה ה"ע"א) בשם הרמ"ק שהוא כנגד ו' קצוות של ז"א, וכן כתב אחריו בתכלאל עץ חיים (ד"ה ע"א). וכן איתא בסידור האר"י קול יעקב (ו' ע"ב ובדף קו ע"ב) מקדש מלך (ויגש דף רו) קונטרס שפת אמת (בסוף ספר אמת ליעקב למהר"י ניניו) תפילה לדוד (מהר"ד עמר, דף ד ע"ב, סלוניקי תקלז) שולחן גבוה (ס"ד ס"ק כב) רבי צדוק הכהן מלובלין בצדקת הצדיק (סוף אות כד) שו"ת לב חיים (ח"א ס"ה סט), ובעוד מקורות רבים. כא. ראה בשערי תשובה (ס"ק יז) שדן בענין זה, וכתב בשם במחזיק ברכה (קונטרס אחרון) כתב בשם תלמיד חכם אחד שדקדק בשינת הסוס והיה מעט יותר מחצי שעה, וכן נקטו בקצור שלחן ערוך (ס"ב ס"ח) ובכף החיים (ס"ק נה).

כה"ר הגאון רבי יצחק מעלם שליט"א
ראב"ד ביתר עילית
ורב העדה התימנית ביתר עילית

דיני נזקי בור בזמן הזה

שאלה: אירע מעשה בתקופת בין הזמנים, כאשר אדם עשה בחצירו מתקני משחקים שונים עבור ילדים, אך לא עשה זאת באופן תקיני.

הוא נתן רשות לילדים לשחק במתקנים, וכתוצאה מכך שלא נבנו המתקנים כהוגן בצורה תיקנית, ניזוקו מהמתקנים כמה ילדים. רוב הילדים נחבלו חבלות קלות, אך לאחד הילדים נשברו שתי שיניים, מחמת כן היה להוריו הוצאות רפואיות מרובות, בעקבות טיפולי שיניים שנצרך להם בעקבות שבירת השיניים, הן בתשלום לרופאים והן תשלום עבור תרופות שנצרכו לטיפול בילד. האם יש לחייב את מפעיל המתקנים בהוצאות אלו?

תשובה: א. א"א לחייבו על ההוצאות הרפואיות המרובות, אמנם בוודאי שצריך הוא לפייסם כמוש"כ שו"ע ס' א' סעיף ה', שהעתיק דברי הרמב"ם אעפ"י שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן מגבין קנסות, מנדין אותו עד שיפייס לבעל דינו, וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו, מתירין לו.

ב. יש לחייבו עבור שבירת השן, רק שיש להסתפק כיצד ישומו, שהרי אין לנו כיום מכירת עבדים. ועוד עבד הנמכר אינו נפחת דמיו מחמת שן שבורה, ויש להתייבש כמה לחייבו.

ביאור התשובה: בגמ' ב"ק פד: אמרינן, שדנים בזמן הזה רק במילתא דשכיחא, ויש בהם חיסרון כ"ס. ולכן אדם שהזיק אדם, או שור שהזיק אדם, כיון שלא שכיח, לא דנים. משא"כ אדם שהזיק שור, או שור שהזיק שור, כיון דהוא שכיח ויש בו חיסרון כ"ס, דנים.

ולא נתבאר בגמ' האם דנים בזמן הזה נזקי בור ואש, דהיינו האם הם נחשבים מילתא דשכיחא ודנים בהם, או לאו.

וכ' בהגהות אשר"י (ב"ק פ"ח ס"ב) בשם ר"ח, ולא שור בלבד, אלא כל שהוא כיוצא בזה גובין, כגון אבות נזיקין שור ושן, רגל, מבעה והבער ובור, עיי"ש.

ובי"ש ב"ק פ"ח סימן ה' כתב דנזקי אש ובור, אינם מצויים כלל, ואין דנים בזמן הזה. והביאו הש"ך ס' א' ס"ק ב', וכן בנתיבות המשפט ס"ק ג'.

אמנם בקצות החושן ס"ק ד' הוכיח מתוס' שדנים דיני בור בזה"ז, וכן הוא בשו"ע ס' ת"י ס"ז.

ובפת"ש ס' א' ס"ק ב' הביא שמדברי הפוסקים משמע שנקטו כר"ח, והוכיח ג"כ משו"ע סימן ת"י, וא"כ דנים בזמן הזה דיני בור ואש.

אמנם בשו"ע ס' ת"י ס"כ וסכ"א כ' שחייב בעל הבור נזק בלבד, ופטור מצער ריפוי שבת ובושת. וכ"כ בשו"ע ס' ת"ה ס"א, שאם הניזק לא איבד איבר, אלא נחבל ששייך לרפאותו, פטור בעל הבית מכלום, למרות שהוציא כסף עבור הריפוי, וכן הפסיד ימי עבודה רבים.

אך על נזקי שן כיון שזהו נזק שחייב בור עליו, יש לחייבו אף בזה"ז.

כה"ר הגאון רבי חיים צדוק שליט"א
ראש מוסדות "משכנות שלום" פ"ת
ורב ומו"ץ ק"ק "כנסת הגדולה" אלעד

שאלה: מה טעם החילוק שכתב מרן הגר"י צובירי לחלק בין העניה של ברוך ה' המבורך לעולם ועד דגבי ברכת יוצר והמעריב ערבים וכן גבי עלינו לשבח כתב רק שכשחוזר הש"ץ יענה עמהם רק יאריך בתיבות "לעולם ועד" ולעומת זאת גבי העולה לתורה כתב שחוזר "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" תשובה: נראה לבאר דמאחר והחזרה היא ע"מ שלא יוציא עצמו מכלל המברכים א"כ שבעניית ברכות ק"ש ועלינו לשבח שהש"ץ והציבור חייבים בשוה מספיק שידעו הציבור שענה עמהם ולכן מספיק שמאריך באמירת "לעולם ועד" לעומת זאת בברכות התורה שהמברך מוציא את עצמו בלבד עליו להדגיש יותר שהוא מברך את ה' עם הציבור ולפיכך חוזר מתחילה. **ביאור התשובה:** ביישוב המנהג שכתב מו"ר הגר"י צובירי זצ"ל שהעולה לתורה חוזר אחרי הציבור ואומר לבדו "ברוך ה' המבורך לעולם ועד". זאת בשונה מהש"ץ הפורס על שמע ערבית ושחרית וכן קודם "עלינו לשבח" ערבית ושחרית, שאז עונה הש"ץ יחד עם הציבור, "ברוך ה'..." ומאריך מעט ומתאחר בתיבות "לעולם ועד" וכתב מו"ר זצ"ל ששמע מזקני תורה שהטעם לזה הוא בכדי שישמעו הכל שגם הוא ענה וחזר עמהם "ברוך ה'..."

ומעתה, עלינו לבאר בס"ד סיבת השוני. (דכתב ידי"נ הגר"א בן משה שליט"א א"ב זית רענן" שלו עמ' קסג שנשאל הדבר למו"ר זצ"ל ע"י תלמידו הגר"י הכהן עראקי שליט"א ואמר שכן המנהג ברור אך לא הוסבר טעמו).

והנראה בס"ד לבאר עפ"י דברי רבינו יהודה ברצלוני בשם רבינו סעדיה גאון (כמובא בטור או"ח סימן קלט סעיף ז') שאע"פ שאומר הש"ץ וכן המברך בתורה "ברכו את ה' המבורך" שבזה שמעינן שגם הוא מברך להשי"ת, בכל אופן צריך להחזיר עצמו לכלל לגמרי ולומר "ברוך ה' המבורך לעולם ועד". **חזינן** שבעניית כל הנוסח הזה נחשב הוא כאחד מכלל המברכים.

והנה, בריש סימן קמ פסק מרן הקדוש- הקורא ונשתתק, העומד יתחיל ממוקם שהתחיל הראשון ויברך בתחילה ובסוף וכו'.

ויעניין בשתילי זתים סק"ג וז"ל- ולא יסמוך על ברכה ראשונה שבירך אותו שנשתתק, שלא בירך להוציא אחרים אלא להוציא עצמו (לבוש וט"ז סק"א). וכן הוא במשנה ברורה (סק"ג). ובכפ החיים (סק"ד) הוסיף דהוי כברכת המצוות וברכת הנהיגין שמברך לעצמו.

ועפ"י בס"ד, אפשר שיבואר השוני והוא, שבברכות ק"ש ערבית ושחרית וכן ב"עלינו לשבח" גם הש"ץ וגם הציבור חייבים בשווה בזה. ולכן כשאומר "ברכו..." והציבור עונין "ברוך ה'..." די בזה שיענה עמהם ויצרף עצמו לכלל המברכים וע"י שמאריך מעט בתיבות "לעולם ועד" נשמע לציבור שהוא ענה עמהם. **ברם,** בברכת התורה הוא מברך לעצמו וכדאמרינן לעיל והוא העיקר בברכה ובקריאה, רק שהציבור מצטרף אליו ועונין על ברכתו בבחינת "כי שם ה' אקרא הבו גודל לא-להינו" (ברכות כא). ומכיון שהוא העיקר בברכה ובשבילו הוא מברך, לכן הדגישו זאת רבותינו ואבותינו הקדושים ע"י שבזה עונה וחוזר לבדו, "ברוך ה'..."

והנה, זיכני השי"ת ברחמי המרובים ובהורמניה דמר הוא ניהו הגר"ר ששון נסים שליט"א (מריה דאתרא קדישא ביה"כ וביהמ"ד לבני התורה "תפילה לשלמה" בעי"ת רחובות ת"ו אשר נוסדה בנשיאות מרן הגר"י צובירי זיע"א) להרצות הדברים בפני החכמים 'חברים מקשיבים' שבת קודש אחרי- קדושים שנת תשפ"ו לכבודו של מרן עטרת תפארתינו רבינו יוסף צובירי זצ"ל. ובחסדי השי"ת נתקבלו הדברים על לב השומעים.

בסיום דברי שם, הוסיף לי בס"ד אחד החברים, היקר הרב שלמה סינאוני שליט"א שאפשר לחזק הדברים שברכת העולה לתורה הינה בשבילו בלבד מהאיי דינא שבסימן רפ"ד סעיף ג' - צריך לכוין לברכות הקוראים בתורה וכו' ויעלו לו להשלים מנין מאה ברכות... ומזה שצריך לכוין מוכח שאין הברכות גם בשביל הציבור, אלא רק בשביל העולה לבדו. והודיתי לו על חיזוק זה. **ודברי פי חכם חן.**

ועתה נתחדש לי ברחמי השי"ת עלי, ביאור נוסף להבנת החילוק הנ"ל והוא, עפ"י לשון מרן השו"ע, בשימת לב לדברי קודשו. **דבסימן** נז כתב מרן- אומר ש"ץ "ברכו את ה' המבורך" ועונים אחריו "ברוך ה' המבורך לעולם ועד". וחוזר ש"ץ ואומר "ברוך כבוד ה' ממקומו" וכו'. **ומבאר** השת"י (סק"א) שחוזר הש"ץ ואומר "ברוך ה'..." כדי לכלול עצמו עם הציבור וכו'. וכן הוא במשנ"ב (סק"ג). **ולעומת** זה, בסימן קלט סעיף ז כתב מרן- אחר שענו העם "ברוך ה' המבורך לעולם ועד" חוזר המברך ואומר "ברוך ה' המבורך לעולם ועד", כדי לכלול המברך עצמו בכלל המברכים, עכ"ל. **ולכאורה** שוני הלשון ברור. שבסימן קלט כתב מרן להדיא- אחר שענו העם... שרק אחר שענו העם, רק אז חוזר המברך ואומר... **ולעומת** זה בסימן נז לא פירש מרן אימתי יחזור הש"ץ. ורק כתב שצריך הוא לחזור ולומר הנוסח "ברוך ה'..."

ואפשר שמכח שוני זה, ראו רבותינו ואבותינו ע"ה לחלק בין העניה של הש"ץ לעניה של המברך. ע"כ הגיעה ידי די כהה לבאר החילוק שכתב רבינו הגדול זתע"א. **ויה"ר** שיזכנו השי"ת לכוין לאמיתה שלתורה, אכ"י"ר.

מוכרת שיש להם ניצוץ

עם אבא יד ביד. ככל שהתקרבו לאזור הסכנה כך נצמדתי אל אבא. אחזתי בידו ולא הרפיתי ממנו. אבא שחש במצוקתי, הציץ אלי מבעד לטליתו ושאל: יא אבני ממה אתה דואג? אמרתי לאבא בקול חרד "עכשיו ישפכו עלינו מים". אני חושב שיותר משחששתי לבגדי, חששתי שתגובתו של אבא למעשה שובבות כזה תהיה קשה מאד. גם ידעתי שכשאבא מצטער עלול משהו לשלם את המחיר.

אבא, אף שלא היה מבעלי הזרוע, השיב לי בביטחון ובשלוה: "אברהם תחזיק לי ביד ואל תפנה לצדדים" וכמו ניתנה הוראה מגבוה הוסיף ופסק "לא ישפכו עלינו מים" ידעתי שאבא ישמור הבטחתו, שהרי ידו החמה שעטפה את ידי כמוה כתקיעת כף. אבל איך?

מרחוק עוד ראיתי את המים הניגרים מן הקרבן האחרון שעבר ברחוב, גם ראיתי את מנוסת ילדי המקום היחפים שנבלעו בין הבתים כדי למלא שוב את פחי החמוצים שהתרוקנו מכל. כל כך רציתי לנצל את פרק הזמן שבין קיתון למשנהו, החשתי צעדי, בקשתי למשוך את אבא. אבל אבא היה נחוש ותקיף ממני, ולא החליף ולא שינה את קצב הליכתו, כי אבא כהליכותיו בקדש כן הליכותיו בחול. התקרבו אל פרשת המים. הנערים כבר שבו אל המקום בדליים עמוסים, כדי לקיים בזריזות את מצות היום. עוד מצוה שאין לה שיעור. הכנתי עצמי וקימרתי את גופי הקטן כחתול שהריח סכנה. כל כך רציתי לגונן על אבא. אילו רק יכולתי לספוג את מטח המים ובלבד שטליתו המהודרת לא תיפגע. אבל מי יכול. מי יכול הסתיר את מראהו ואת יפי קומתו התמירה של אבא. השפלתי עיני, מצמצתי וציפית לבאות. כמעט שלא ראיתי... אבא, עבר בנחת, פילס את דרכו בין הנערים, שלח בהם מבט המוכיח, המדבר, הנוגע, החודר... והם כמו קפאו על מקומם, ניצבו כמו נד, כאילו היו ערוכים למסדר כבוד, עיניהם תקועות בפניו של אבא במבט של אהבה ויראה.

רק אני נותרתי לבדי עם מחשבותי, משהו השתבש אצלי, איך אפשר? הרי הם נערי רחוב. לרגע עוד דימיתי שהם בוחנים לקיים בנו מצות שילוח הקן. אבל אבא פרס עלי צל ענק שבענקים, והבליע אותי בתוכו, וחצה את המים ביבשה.

לימים כשכבר עמדתי על דעתי, העליתי זכרון זה בפני אבא, ובתחושה של הערה והכרה בגודל המעשה, הוספתי וקראתי על אבא את הפסוק "כי מי שלח ידו במשיח ה' וניקה" אבל אבא צמצם עצמו, הטה ראש והפטיר "כמה, כמה שיהיו, מה שיהיו, מוכרה, מוכרה, שיש להם ניצוץ" אש ריך אבא, היודע להפך באפר ולגלות את אותו ניצוץ.

השעה מאוחרת מאד, אישון ליל ממש, אך משום מה הרחובות מוארים שלא כבכל יום, כן אין זה סתם יום, זהו יום שכל עם ישראל התכונן והתקדש לקראו, ספירה של יום אחרי יום שבעה שבועות תמימות, מיחלים ומצפים לבואו של היום הנכבד יום היותנו לעם, תכלית יציאת מצרים, תעבדון את האלהים על ההר הזה, בתי הכנסת מלאים מזון אל זון, מקיימים את מנהג ישראל בכל התפוצות להיות נעורים בליל קדוש זה ולעסוק בתורה, קריאת

התיקון נקראת בבתי הכנסת של העדות השונות בסגנונות שונים וייחודיים, אך מבתי הכנסת התימנים נשמע הקול בקצב אחד בנעימה אחת ללא שוטר ומושל, אם זה בקריאת פסוקי המקרא של חמשה חומשי תורה, אם בקריאת הזהר בנעימה מיוחדת ומענגת, כאשר שיאו של היום בקריאת עשרת הדברות, בו מתעוררת אותה השפעה מיוחדת של מעמד הר סיני, הלב מרנן משתוקק ומייחל להתקרב וללהדבק בתורת ה' תמימה.

אמנם שלא כבתוככי בית המדרש, גם הרחובות אינם ריקים בשעות אלו, אמנם ישנם האצים לטבול במקוה או לביתם להביא דבר מה שנשכח וכדומה, אך למרבה הצער ישנם צעירים שנתרחקו מדרך התורה והמצוות, וממלאים לילה זה בתוכן אחר לגמרי, והוא שפיכת מים אחד על רעהו לזכותו כנראה במים שתורה נמשלה להם...

ואף כי מנהג זה נזכר בפוסקים (רמב"ם אלבוז היכל הקדש דף ס טר ב) ומספר טעמים לו, הם לא כוונו לסגנון ההשפרצות המדובר...

ובכן הבה ונספר מה שאירע כשעבר ברחובה של עיר, **הגאון הקדוש גאון רבני תימן בדור האחרון, כמוהר"ר יוסף צובירי זיע"א** כפי שתיאר זאת בנו **רבי אברהם צובירי שליט"א** (תהודה גליון 73 עמ' 901) מנהג היה בשכונתו, מנהג? מצוה מדאורייתא. שפיכת מים בחג השבועות. ניסוך המים? ביום זה אנשים הדירו רגלם מן הרחוב מפני אימת המים, שלא תמיד היו ראויים לשתייה. הרחוב שכל ימות השנה ביום ובלילה היה הומה אדם, ילדים שכל משחקיהם היו משחקים מאולתרים, אך ביום זה דמתה השכונה לעיר רפאים נטושה ודוממת. מי שנזקק לצאת החוצה, בידוע שקבל על עצמו את הדין באהבה, להיות שטוף, ספוג ונוטף, לאחר שרוקנו על ראש ורובו דלי מים. הילדים המהדרים היו גם מלבישים את הדלי על ראש הקרבן.

הג השבועות של שנת התשי"ב ואני בכתה א'. יצאתי עם אבא מבית הכנסת לביתנו. שלא כדרכי, שהייתי מקדים את אבא והולך לבדי, שהרי ממילא אבא היה מוקף מכל צדדיו על ידי חסידיו, בפעם הזאת הלכתי

בשורה משמחת לציבור שוחרי התורה והמוסרה
אברכים ובני ישיבות גדולות
על מיזם

"מסורת רבותינו" שנה שניה

לכתיבת מערכות בהלכה ומנהג במסורת ובמשנת רבותינו חכמי תימן
ועל צבאם הודן ומאורן של ישראל
רבינו דוד מזרחי (משרקי) זיע"א
בעל שתילי זיתים וש"ס

מקום שני
(שני זוכים)
₪2,500

מקום ראשון
(זוכה אחד)
₪5,000

מקום רביעי
(חמישה זוכים)
₪1000

מקום שלישי
(חמישה זוכים)
₪1,500

כללי ההשתתפות:

- על המאמרים לעסוק במשנתם ההלכתית של רבותינו חכמי תימן או במנהגי תימן בלבד
- המאמרים יוגשו מוקלדים בלבד לתיבת לכתובת המייל
5400950MS@GMAIL.COM
- ג. גופן גודל 12 מינימום 3 עמ' ולא יותר מ6 עמ' A4
- ד. חובה לציין בראש המסמך שם ומשפחה מספר פלאפון זמין ושם הכולל/ישיבה גדולה.
- ה. מאמרים יתקבלו עד ש"ו באב התשפ"ו בלבד.
- ו. המערכת שומרת לעצמה את הזכות לפרסם את המאמרים או חלק מהם כראות עיניה.
- ז. המלגות יחולקו במעמד מיוחד, וקבלת המלגה מותנית בהשתתפות במעמד.